

8. oktobra 1917, mesec dni pred njenim začetkom, umrl.

Krekovemu delu, kot je bilo že rečeno, ni mogoče ničesar odvzeti v slabem in prav tako dodati v dobrem. Vnovična vzdava plošče, na mesto, kamor so jo postavili Selčani, ob šestletnici njegove smrti, leta 1923, in odstranili okupatorji leta 1941, pomeni zatorej, kar je zapisano v dodatku besedila, da je to dejanje lahko storilo »svobodno ljudstvo Selške doline«, po zmagovitem narodnoosvobodilnem boju, v katerem je tudi samo dejavno sodelovalo, trpelo in zmagalo.

P. S. Danes, ko je nosilec oblasti pri nas delavski razred, ko so delovni ljudje zbrani v skupni fronti socialističnih sil,

postavljamo življenje in delo Janeza E. Kreka na tisto mesto v zgodovini slovenskega naroda in Jugoslavije, ki mu po njegovem delu gre. Zakaj vse, kar je v naši dediščini pozitivnega in kar je povzročalo narodov napredek, je treba ohranjati kot našo današnjo moč, vse, kar pa je bilo zmotnega, nazadnjaškega in hlapčevskega, pa je treba preseči in naj služi kot opozorilo za prihodnost.

Rado Jan

O p o m b a : Avtor je slavnostni govor ob odkritju plošče 14. oktobra 1979 v Selcih za objavo dopolnil z literarno zgodovinsko akribijo in biografskimi podatki, ki bi govor sam obremenjevali, je pa prav, da so objavljeni.

SPOMIN NA FRANCA TRATNIKA

Kmalu bo štirideset let, kar se je zaradi fašističnega terorja prerano končala življenjska pot javnosti še nepoznanega, vendar za ohranitev slovenske besede in kulture na Primorskem zelo zaslužnega moža. Prav je, da se ga spomimo in bliže seznanimo z njegovim delom, ki ga je kot učitelj in kulturni delavec opravljal do zadnjega.

Po rodu je bil naše gore list, po značaju pa trden in sila zaveden Slovenec. Nobena grožnja ga ni iztirila od njegovih idealov in načrtov.

Njegova mati je bila Marija Gantar, poročena Tratnik — po domače Posečnikova iz Ma'enskega Vrha, oče pa Krekov iz Suše. Oče je bil kot rudar zaposlen v rudniku živega srebra v Idriji. Tu se mu je leta 1885 rodil sin France, nekaj let pozneje pa sin Polde (o njem vemo samo to, da je služboval na pošti v Tuzli in da je imel hčerko Ljerkico).

Nadarjeni France je v trdih razmerah študiral na učiteljskišči v Ljubljani. Za revne študente je bilo v tistem času hudo, saj je bil večkrat lačen kot sič. Vendar je z odličnim uspehom dokončal šolanje ter okrog leta 1910 nastopil službo učitelja. Sprva je učiteljeval v Idriji, kmalu zatem pa v Črnem Vrhu nad Idrijo, kjer je poučeval domala trideset let, dokler mu ni fašistična noga prekrižala poti.

V Črnem Vrhu se je poleg rednega dela na šoli z vso mladostno zagnanostjo po-

svetil družbenemu in kulturnemu življenju. Se danes se ga starejši vaščani zaradi njegove delavnosti spominjajo s hvaležnostjo in spoštovanjem. Najbistvenejše je v tem: bil je človek, ki je mislil več na druge kot nase. Ostal je samski. Kot učitelj pa je bil strog vendar po srcu dober. Kot so povedali, je otroke učil sadjarstva, vzgajal je mlado drevje, da, celo okoliški kmetje so k njemu hodili po sadike.

Bil je skromen, kot Slovenec pa zaveden do kraja. Že pred prvo svetovno vojno je učil otroke in vaščane slovenske pesmi in igre. Kmalu po vojni, ko je prišel fašizem na oblast, so ga dali na spisek sumljivih oseb. Stalno so ga nadzirali in mu preiskovali stanovanje, kjer je skrival slovenske knjige. Ves ta čas je razen učiteljevanja opravljal še tajniške posle v hranilnici, mlekarni in zadrugi. Vseposod je bil srce gibanja za razvoj in ohranitev slovenskega duha. Prav njemu in njegovemu delovanju se moramo zahvaliti, da so ljudje v teh krajih pod fašističnim terorjem ostali zvesti svoji slovenski pripadnosti. Od tod se je med NOB tudi dosti moških priključilo partizanom.

Ko so Italijani prepovedali v šolah slovenski pouk in zahtevali od Tratnika, da poučuje v italijanščini, se je temu uprl. In ko so ga hoteli prestaviti nekam v Italijo, je rajši opustil učiteljski poklic, kot da bi služil fašizmu. Zato se je doma še bolj posvetil drugim dejavnostim ter si s tem omogočil skromno preživljanje. Ko mu je leta 1922 umrla mati, ki je bivala pri njem, je prišla iz Malenskega Vrha sestrična Marička. Ko se je čez nekaj let poročila, mu je od leta 1926 do 1934 gospodinjila druga sestrična Micka. Ta še živi in je tudi dala pobudo in podatke za ta zapis.

Tudi potem, ko France ni več učiteljeval, mu fašisti niso dali miru. Kadar so bile kakšne volitve ali kaj podobnega, so ga za ta čas priprli, ker so vedeli, kakšen vpliv ima na ljudstvo. Končno so ga leta 1934 konfinirali na Pontijske otoke (Ponza). Tam je okusil vse »dobrote« fašistič-

nega terorja od ricinusa do drugih pribojškov. Čez dobro leto se je vrnil, vendar bolan in slaboten. Le dober zrak in ljudje, ki so komaj čakali njegove vrnitve, so mu pomagali. Zopet je dobil priložnostno delo in majhno odpravnino, ki pa ni zadoščala za življenje. Ljudem je pisal razne prošnje ter se tako nekako s pomočjo vaščanov skromno preživljal. Prosil je za potni list v Jugoslavijo, vendar ga kot nezanesljiva oseba ni dobil. Sorodniki so mu v Sloveniji preskrbeli službo, vendar mu ni bilo usojeno, da bi starost preživljal v rojstnem kraju svojih staršev, kamor je tako rad zahajal še kot študent in pozneje med Avstroogrsko, ko ni bilo meja. Posebno ljuba mu je bila pot na »Goro«, kot jo sam opisuje v enem svojih pisem, ki jih še hranim v spomin na svojega bratranca.

Leta 1940 so ga fašisti z mnogimi drugimi sumljivimi sovaščani ponovno internirali v Italijo v Isernio. Tam je bil skupaj tudi s Francetom Bevkom, ki je bil deležen prav take usode. France Tratnik ni preživel tega drugega trpljenja. Na zunanji strani grla je imel golšo in ker se v internaciji ni mogel zdraviti, mu je počila žila; tako mu tudi zdravnik ni mogel več pomagati. Umrl je jeseni leta 1941. Kot je povedal še njegov živeči sotrpin Plešnarjev Simon iz Črnega Vrha, so mu interniranci pripravili spodoben pogreb. Zbrali so denar ter plačali vse stroške, da so ga pokopali domačini po svojem običaju. Tudi na grob so mu postavili napis z njegovim imenom. Njegov prijatelj je povedal, da je bil leta 1943 na tistem pokopališču zaradi zračnega napada od bombe razdejan tudi grob Franca Tratnika. Tako mu še po smrti ni bilo dano, da bi vsaj v tuji zemlji v miru počival, kaj šele, da bi spal v rodni slovenski, ki jo je tako ljubil.

Julka Fortuna

Pripomba: Franc Tratnik je viden tudi na sliki med pevci v Malenskem vrhu leta 1917 (J. Fortuna, *Loški razgledi* 24, 1977, str. 181).